

Jaarboek

Erfgoed Balen vzw

Beste lezer,

Elk jaar met Balen Jaarmarkt geeft Erfgoed Balen een nieuw Jaarboek uit.

In de editie van 2012 vind je een bijdrage over de bewoning in Hoolsterberg en Hoolst tijdens de periode 1931 tot 1947.

Met betrekking tot ons oorlogsverleden zijn er bijdragen over o.a. de Balense en Olmense gesneuvelden tijdens WO I en een bijdrage over 'pilotenhulp' tijdens WO II.

Verder komen verloren gegane kerkschatten aan bod en een bijdrage over recente opgravingen op de vroegere pastorijsite van de Rijt.

Dit alles wordt aangevuld met een terugblik op 2011.

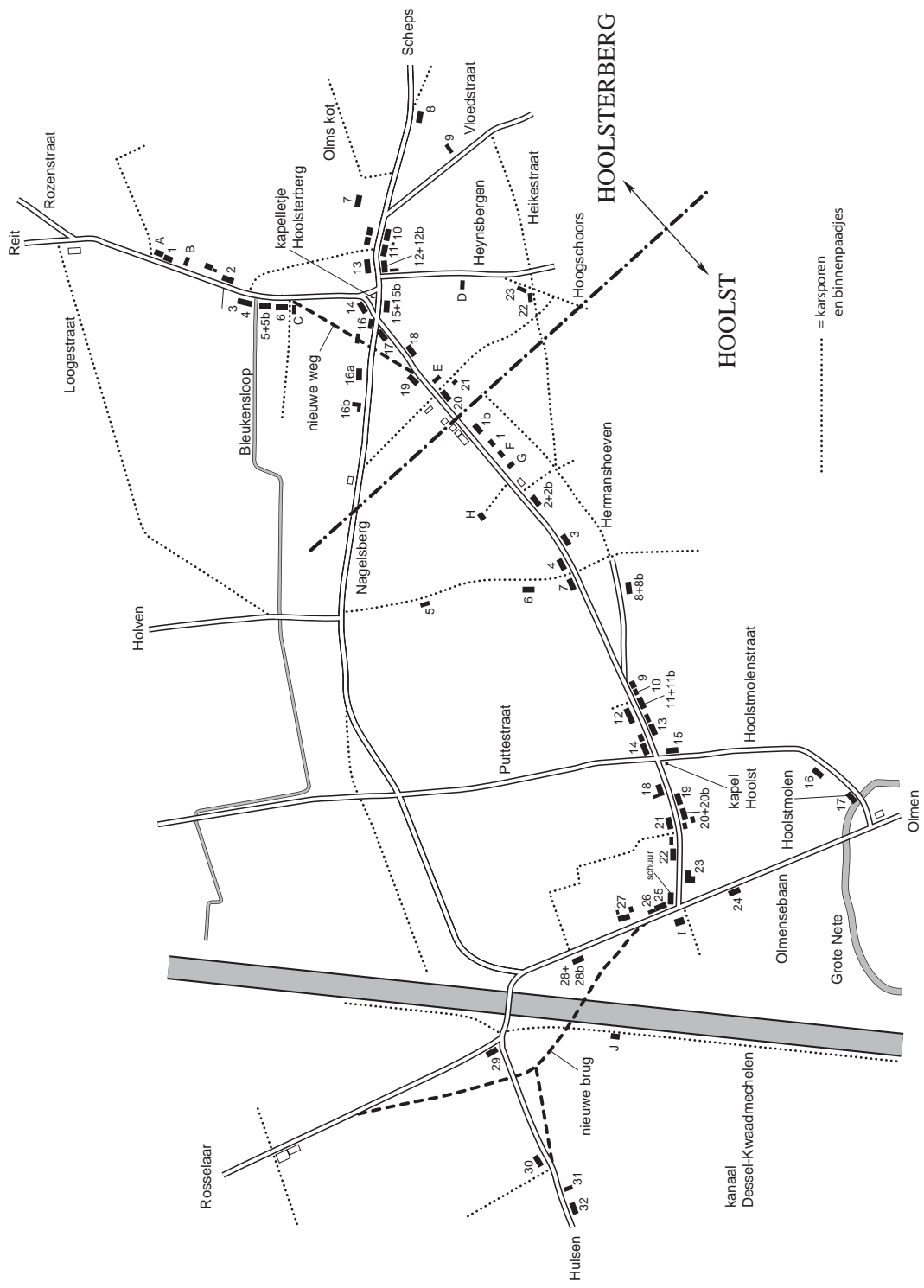
Je zult merken dat deze 11de uitgave niet alleen een mooie lay-out kreeg maar dat het nieuwe jaarboek ook volledig in kleur (daar waar nodig) werd gegoten.

De talrijke foto's in het jaarboek kregen dit jaar opnieuw een identiek nummer waardoor ze nadien voor ons, maar zeker ook voor alle geïnteresseerden, gemakkelijker terug te vinden zijn.

Alle foto's van onze jaarboeken, maar ook nog tal van ander zeer interessant fotomateriaal, is terug te vinden op onze website onder de rubriek 'Fotoalbums'.

Als voorzitter van Erfgoed Balen wil ik, zoals steeds, al de medewerkers aan dit 11de jaarboek van harte bedanken voor hun bijdrage maar vooral wens ik U als lezer veel lees- en kijkplezier.

Richard Vermeulen
Voorzitter Erfgoed Balen vzw

..... = karsporen
 en binnenpaadjes

Hoolsterberg - Hoolst anno 1931-1947

Alex Smeyers

In navolging van mijn voorgangers die de wijken Berg, Driehuizen, Rijsberg, Rosselaar, Gerheide, en het Centrum beschreven, zet ik de reeks verder met de straten Hoolsterberg en Hoolst.

Het concept blijft hetzelfde – aan de hand van het bevolkingsregister 1931-1947 gaan we na waar de huizen in die periode stonden en wie er woonde – maar de aanpak is misschien iets anders. Daarom wil ik me al op voorhand verontschuldigen bij sommigen die zich mochten storen aan de ‘eigenaardige’ naamgeving van de bewoners. Omdat zowat alle bewoners drie tot vier officiële voornamen hadden, vaak bij broers of zussen nog dezelfde voornamen in een andere volgorde, is het soms moeilijk te weten wie er juist bedoeld wordt. Daarom heb ik heb me er op toegelegd om de mensen te noemen met hun roepnaam, of zoals ze toen zeiden hun ‘toegeworpen naam’, en dan nog het liefst geschreven op de manier zoals de namen ter plaatse werden uitgesproken. We proberen tenslotte toch een beetje de plaatselijke

geschiedenis te beschrijven. Nemen we als voorbeeld ‘Petrus’. Petrus is de officiële naam, maar werd uitgesproken als ‘Piejer’, niet als ‘Peer’ (hangt in de boom) of ‘Pier’ (zit in de grond). Toor (Victor), Rezien (Regina), Staf (Gustaaf) enz. zijn ook veel voorkomende namen. Een uitzondering maak ik bij de namen Be-hje en Neij-hje, omdat deze namen moeilijk leesbaar zijn en in het dialect moeilijk te schrijven als je niet met fonetisch schrift werkt (Deze namen moeten in één adem uitgesproken worden, maar waar het afbrekingsstreepje staat ‘stokt’ de adem even, de korte ‘h’ wordt niet echt uitgesproken). Daarom schrijf ik deze namen toch maar in wat algemener Nederlands als: Betje (Elisabeth) en Nand (Ferdinand). Van de personen waarvan men de roepnaam niet, of niet meer, kende staan nog wel de officiële namen genoteerd. Achteraan de tekst vind je een namenlijst zodat de verderaf wonende ‘niet verstaanders’ kunnen uitzoeken welk de officiële namen zijn. Verder staan er, voor mensen die nog

geen stamboom hebben opgemaakt, misschien vreemde tekens in de tekst: ° (= geboren), x = (gehuwd, met), + (= overleden), & (moet je lezen als 'en' in de betekenis van 'gehuwd met'). Verder staan er ook enkele namen tussen accolades {...}, dit zijn meestal bijnamen, of nog een extra afgeleide van de voornaam. Een enkele keer werd ook 'ə' gebruikt, dit spreekt men uit als een doffe 'e'.

Ik heb getracht alle gezinnen compleet weer te geven. Als er bij de opsomming van de kinderen regels *cursief* staan, zijn dit aanvullingen die niet in het bevolkingsregister van 1931-1947 vermeld staan. Bij enkele gezinnen waren de oudste kinderen al verhuisd, terwijl bij andere gezinnen de jongste kinderen nog niet geboren waren... Zonder twijfel is er hier of daar wel een foutje in de tekst geslopen: aanvullingen, op- of aanmerkingen zijn altijd welkom.

De opsteller van de volkstelling volgde een weg langsheen de huizen en boerderijen en dit in een zo kort mogelijke afstand, gebruikmakend van servitutes en binnenpaadjes. De huizen werden genoteerd in de volgorde zoals men ze op deze weg tegenkwam, ongeacht of ze links of rechts van de straat stonden. Als we rekening houden met deze gegevens zit er zeker logica in het geheel en dat maakt het makkelijker om de juiste ligging van de woningen te bepalen. Doch ... de oorspronkelijke nummering in het register werd bij de aanvang in 1931 correct genoteerd, maar de aanvullingen die later in deze periode gebeurden zijn echter niet altijd op het juiste blad ingevuld. Ook zijn er tussen 1931-1947 op dit traject verscheidene huizen bijgebouwd en gebeurden er ettelijke verhuizingen. Voor deze informatie waren de gegevens die de mensen me wisten te vertellen zeer welkom. Zo kon uiteindelijk

met al de puzzelstukken een geheel gevormd worden dat, mits een paar kleine leemtes, naar mijn mening goed de bewoning van deze regio weergeeft. De nummering in Hoolsterberg ging van 1 t/m 23 en in Hoolst van 1 t/m 32. De 'b' nummers werden meestal gegeven aan een huis dat was opgedeeld in twee verblijven en drie keer gaat het over een huis dat in de buurt van het nummer werd bijgebouwd (bv. 12b was een kamer in Hoolsterberg nr. 12 terwijl 1b werd gebouwd naast Hoolst 1). De woonsten die in de tekst als nummer een drukletter kregen (A, B, C...) werden met zekerheid ook in deze periode gebouwd, maar niet in het register aangevuld, het betreft hier toch nog tien woningen extra.

Spijtig genoeg zijn er weinig foto's van de hoeves op Hoolsterberg en Hoolst teruggevonden. Er staat daarom vaak een omschrijving van de gebouwen en hun ligging in de tekst, mocht iemand bij het lezen vermoeden dat ie er toch een foto van bezit. Dit is misschien ook handig voor later, als er ooit nog oude foto's boven water komen...

Rond 1900 had elk van deze twee wijken een eigen kern waar de hoeves gegroepeerd stonden. In Hoolsterberg, vroeger ook wel eens als 'Hoolst ter Berg' neergeschreven, was dit tussen het Hoolsterbergkapelletje en de Vloedstraat; in Hoolst tussen Hermanshoeven en de Olmensebaan. Begin Hoolsterberg, tegenover de huidige uitrit van sportterreinen Bleukens, stonden er nog twee grote boerenerven, elk met een hoeve en meerdere bijgebouwen. In de periode die we in dit artikel omschrijven, tussen 1931 en 1947 – verder in het artikel 'onze periode' genoemd – vinden we deze oude kernen nog terug. Nog steeds stonden hier de grootste concentraties aan gebouwen, toch waren

er tussen 1900 en 1930 al verschillende boerderijen en enkele werkmanshuisjes bijgebouwd. Deze uitbreiding zette zich voort na 1947 zodat heden deze kernen niet meer te herkennen zijn, ze zijn bij wijze van spreken door de lintbebouwing aan elkaar gegroeid.

Hoolsterberg – Hoolst ter Berg

Om ons goed te oriënteren vertrekken we aan de spooroverweg aan het station en gaan richting Olmen. We gaan door de Gasthuisstraat, vroeger Hoolststraat genoemd, die na het verhoogd kruispunt overgaat in Reit. De Reit eindigt heden aan het kruispunt met de Loogestraat (rechts) en de Rozenstraat (links). Rechts, vlak na de Loogestraat, recht tegenover de Rozenstraat, stond vroeger de boerderij waar Frans en Mans Cools woonden. Bij deze broer en zus woonden ook nog hun vader en neef Mon Valkenborghs. In onze telling staat deze woonst echter ingeschreven als 'Reit nummer 3', dus om aan ons vertrekpunt te komen moeten we nog iets verder gaan.

Zonder nummer – A

Aan de linkerkant van de weg, net voor we aan een tweewoonst komen, staat een boerderij die circa 1944 gebouwd werd. Daar woonde Jef Schepens,

Foto 1-1: Begin Hoolsterberg, links van de weg zien we de huizen met de nummers A, 1 (tweewoonst) en B.

werkman, geboren op 23/05/1889, zoon van Anselmus {Muske} en Fien Thijs (Hulsen). Hij was gehuwd met Marie Claes, landbouwster, geboren te Bergeyk op 18/05/1885, dochter van Nand & Lien Huysmans (Hoolsterberg 3). Zij kwamen van nummer 4 en ook na de verhuis treffen we nog enkele kinderen thuis:

- Gust Schepens (°Lommel, 24/09/1920), trok op 14/08/1946 naar Mol waar hij huwde met Clara Melis;
- Stans Schepens (°Lommel, 18/05/1923), huwde op 05/04/1947 met Frans Vanhoolst.

Foto 1-2: Jef Schepens & Marie Claes.

Bij Jef en Marie woonde ook Jef's moeder, Fien Thijs, geboren te Meerhout op 26/11/1865. Zij was weduwe van Muske Schepens (+17/04/1921) als ze op 22/04/1944 in de registers werd ingeschreven. Het gezin Schepens-Thijs woonde vroeger aan de Kopberg in Hulsen en via een omweg langs Mol kwam Fien uiteindelijk in Hoolsterberg terecht. Ze overleed in het gasthuis van Balen op 15/03/1948.

Vanaf 1947 vinden we hier ook: Frans Vanhoolst, glasfabrieksarbeider, geboren te Mol op 15/11/1921, zoon van Petrus Frans en Anna Elisabeth Mast. Hij huwde op 05/04/1947 met Stans Schepens, de jongste dochter uit het huishouden

Inhoud

1. Hoolsterberg	5
 en Hoolst	66
2. Deel VII, 1917	161
3. GOED op de vlucht	167
4. Verdwenen kerkelijk kunstbezit	177
5. Roerige tijden op de Rijt	185
6. Balen in de media	203

COLOFON

Redactie: Vic Berckmans en Richard Vermeulen

Omslag: 'Zicht op Hoolst' foto 1-271

Ontwerp omslag: Drukkerij 'Het Zoeklicht'

Corrector: Vic Berckmans - Richard Vermeulen

Lay-out: Guy Vanhoof

Uitgegeven door: Erfgoed Balen vzw.

Alle teksten verschijnen onder de enige en dwingende verantwoordelijkheid van de auteur, hier treft de kring als vzw. geen rechtsaansprakelijkheid.

Verantwoordelijke uitgever: Richard Vermeulen als
Voorzitter Erfgoed Balen vzw.

Bestellen en info:

Te bestellen door overschrijving op reknr. BE07-6528-0401-2066

Erfgoed Balen vzw., Vaartstraat 29 te Balen.

Rechtstreeks ook verkrijgbaar op kantoor, zelfde adres.

website : www.erfgoedbalen.be

e-mail: info@erfgoedbalen.be

© 2012 Erfgoed Balen vzw.

D/2012/4953 (23)